

pr. pr. (l. c. br. 3745). U ostalom spominju ga i dva afrikanška nadpisa, gdje se i njegova žena napominje, naime *Rusicadensis* (Renier n. 2165) u kom se čita „[P]omponiae Germanillae cl(aris-simae) feminae, coniugi Cl(audii) Claudiani co(n)s(ularis) duarum Pan-noniarum“ — i *Kalimensis* (Renier n. 2750), u kom stoji: [Ti.] Cl. T. [i. fl.] Claudi[ano] c. v., cos., [a]u[g., leg.] Augg. [p]ro pr. [duarum] Pan. etc. — Cohen u drugom izdanju carskih novčić (T. IV. 1.) piše, da si je L. Sept. Severus stoprv g. 200 po Is. uzeo naslov *Pius* a izostavio naslov *Pertinax*, i da „aucune ne lui donne ces deux qualifications réunies“. Naš nadpis drugi kaže jasno, da to nestoji. S. Ljubić.

Kritika.

Dr. B. Dudik i D. Frano prof. Bulić o freskama iz života Svetih Apostola Ćirila i Metoda u podzemnoj bazilici Sv. Klimenta u Rimu.

Dudik je već godine 1869 u „*Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erf. u. Erh. der Baud.*“ (Svezak Januar — Februar) objelodanio razpravu „*Neu entdeckte Fresken aus dem Leben der heil. Apostel Cyrill und Method in Rom*“. Ta je razprava i napose otjesnuta. Razprava Vinohradškoga i R. v. Eitelbergera o i-tom predmetu dadoše Dudiku povoda, da god. 1867 na licu mjesta izpita slike u fresko, i da o njima izvjesti u rečenom časopisu.

Bulić je u „*Katol. Dalmaciji*“ 1881 god., prigodom sveslavenskog hodočašća u Rim, štampao u podlistku razpravu „*Bazilika Sv. Klimenta u Rimu. — Poviestno-arkeološki crtice*“. I ta je razprava pečatana iste godine u posebnoj brošuri od 68 str. u osm.

Dudikovo razpravi priključena su tri drvoreza i dvie tablice, koje u velike razjašnjuju tekst i pomažu nam, da razabereino, koji je od dvojice bolje iztumačio ono šestero fresko-slika. Bulić se nebavi samo tim slikama, već opisuje cielu baziliku i druge slike, koje se u njoj nalaze.

Bulić, koji je 12 god. iza Dudika napisao svoju razpravu, inao se je na nju osvrtni i naročito iztaknuti ono u čem se s njim neslaže i zašto. Pošto on toga nije učinio, mislim, da ću uraditi nešto u hatar znatnosti, uznastojim li u sljedećim crtama da prikazem razlike između Dudikovih i Bulićevih nazora, a između njih da pročistim trag pravoj istini.

Bulić je god. 1881 kao slavenski hodočastnik samo *pohodio* baziliku Sv. Klimenta, dočim je Dudikovo ime, rek bi, uzko spojeno s početkom izkopavanja i iztraživanja podzemne te bazilike. On je već g. 1852 u konobama irskih Dominikanaca prvi razumio, da se sadašnja bazilika podiže na ostancima druge, puno starije, i otkrio je prekrasan mramoran stup. O tome je iznašaću javio slavnomu de Rossi-u, i objelodanio ga je u svojem „*Iter Romanum*“ u Beču god. 1855.

Dudik pripovjeda, da se god. 1859 prigodom popravljanja *crkve* naišlo na ostanke prastara zida u nekadašnjem predvorju. Bulić veli, da se to dogodilo god. 1857 i to pri popravljanju *samostana*. Što se tiče mjesta volim vjerovati Buliću, a to po onoj Dudikovoj tvrdnji, da je u konobama manastiera i sam prije toga nazrievao ostanke stare bazilike; ali o dobi popravljanja komu da vjerujem? Cienim, da je vjerodostojnije Dudikovo svjedočanstvo, koji je već god., 1867, dakle nakon samih 8 godina, navlaš putovao do Rima, da izpita gori rečene slike, i kojega je bazilika imala jače zanimati nego li našega Bulića, s razloga, što sam ga gori iztaknuo. Nije dakle, kako piše Bulić, O. Josip Mullooly, *prvi* izrekao mnenje, da je zid, izkopan 1859 god., pripadao staroj bazilici, već je to učinio vit. de Rossi, nakon izkapanja poduzetih po Dudikovu potaknuću, koji je još 1852 god. pomislio, da su u onim podzemnim prostorijama ostaneci stare bazilike.

Po Dudikovu kazivanju rek bi, da su se podzemna izkapanja u bazilici sv. Klimenta izvela većim dielom po moravskoj velikodušnosti i moravskim novcem u više puta stavljenim na raspoloženje vit. de Rossi, a ne samo „*novcem tadašnjeg Pape Pija IX.*“, kako piše Bulić.

Dudik izričito veli, da je starinska bazilika bila razdijeljena u *pet* brodova; a po Bulićevu izvješću, treba pomisliti, da je bila samo na *tri* broda, jer na str. 20 veli: „Srednji brod bazilike odaljen je od dvaju pobočnih“ itd.; na str. 39: „I srednji brod podzemne bazilike odijeljen od svojih pobočnih brodova sa 16 liepih stupova“ itd.; a na str. 47: „U lievom brodu bazilike“ itd., te malo niže: „I u desnom brodu bazilike“. Ni tu neznam komu, da vjerujem. U Rimu se je od Konstantinovih doba i prva dva tri vieka iza njega uzdržalo mnogo erkava u obliku bazilike; ali su od tih neke bile na pet, a neke na tri broda. Da mi je pri ruci de Rossi-ev „Bulletino di Archeologia cristiana“ (God. 1863 Br. 4 ili onaj od god. 1870), ili Mittheilungen der k. k. Central-Commission“ god. 1860 str. 199, gdje je po navodu dra Carla Schnaase-a¹ Lübke izvjestio o početku izkopina Sv. Klimenta, mislim da bi lahko doznao pri komu je istina. U toj mi oskudici n je druge, već da nagadjam. Po Bulićevim riečima: „*medju stupovim podzemne, mjesto nagomilana gradiva izvadjena, bjehu sagradjeni zidovi, koji uzdrže gornju nadzemnu bazitiku, da se ne sruši*“, i po René Menardu², koji veli, da „*gornja bazilika na'iči u obliku dolnjoj, sasvim da u manjim protegama, osobito u širini*“, te po istom Buliću, koji u svojoj monografiji veli, da je gornja bazilika tješnja od dolnje, lašnje mi je vjerovati, da je stara bazilika bila na pet brodova, jer ako su zidovi gornje bazilike sagradjeni nad drugim pobočnim redom stupova dolnje, onda su izvanka tih stupova bila druga dva vanjska pobočna broda, zakolja bi mjesta bilo u većoj širini dolnje bazilike.

Dvakrat u svojoj brošuri zove g. Bulić starinske *ambones* bazilike Sv. Klimenta, *propovjedaonicama*: na str. 11 i 17. Ambones, kako i sam

¹ Geschichte der bildenden Künste sv. III. str. 59.

² Histoire des beaux, arts. Moyen age str. 97 Paris Delagrave, 1882.

g. Bulić tumači, nijesu u prvim vijekovima kršćanstva bile propovjedaonice, jer je biskup propovjedi govorio iz *sanctuarium-a*, i to sa svoje katedre; a kasnije su tek ambores postale i propovjedaonicama.

Pri opisivanju mozaičnih slika u konki apside zaboravio je Bulić napomenuti, da su medju gradovima Jeruzolimom i Betlemom unaokolo svekolike apside, na visini friza, naslikani, u simboličnom obliku janjaca, Apostoli koji izhode iz jednoga i drugoga grada, po šest sa svake strane, te smjeraju k Jaganjcu Božjemu, koji je po sriedi sa koturom svetinje oko glave. Očevidno je ta predstava prenešena iz slična divna starinskog mozaika na konki Sv. Kuzme i Damjana tak djer u Rimu¹.

U opisu fresko-slike, koja predstavlja prenos tiela Sv. Ćirila iz Vatikana u baziliku Sv. Klimenta, eto u čem se dva izvjestitelja neslažu. Bulić veli, da je „*tielo nekog biskupa nošeno*“ „*od četiri valjda diakona*“, a Dudik, da je nošeno od četiri mladića; Bulić da „*dva akolita kude kadionicim tielo sv. biskupa*“, dočim su Dudiku to dva diakona. Tu cijenim, da se je Bulić više približio istini, jer četiri nosioca, kako je razumjeti po slici, jesu crkvene sluge, ali bez biljega posvećenja, dakle *diakoni*, a ostala dva sa kadionicama su postrizena, te su po svoj prilici akoliti. Bulić nagadja o četvrtom nosiocu, da je to osoba „*koja dizući ruke u vis, rek bi da plače i više; po dugoj kosi uzeo bi ju za žensku glavu*“, te nastavlja: „*De Ro:si ne vidi u njoj žensku glavu nego četvrtog nosioca, što po našem skromnom mnienju nemože biti, jer je ona podaleko od nosila, ruke joj ne uzdrže ništa, kao u ostalih nosilaca, dupače se vide podignute u vis*“. Ni Dudik neopaža ništa o tom četvrtom nosiocu. On ima kao i ostala tri mladjahno i mladenačko lice, ima njihovu veličinu, jednako prignuta koljena pod teretom i dugu kosu, ali samo do ramena, a ne u dugačke pletenice. Što taj četvrti nosioc drži ruke na više od ostalih to dolazi od perspektivnog položaja nosila, na kojima se lieva strana na slici ukazuje na više, jer su vidjena odozgor; ali se ipak vidi da on zbilja drži četvrti stup nosila lievom rukom, a desnom da jih podupire. Naravski, da je na slici perspektiva ovog nosioca pogrješena, jer je naslikan odviše nizko, pa je s toga slikar bio usilovan, da mu prikaže i odveć podignute ruke. Uz to svoje krivo mnenje nadovezuje Bulić drugo, da bi to, naime, mogla biti mati svetih Ćirila i Metoda. Protiv toga stoji mladjahno lice prepone osobe. Da je slikar hotio predstaviti majku naših Svetaca, bio bi joj zaisto znao napraviti postarije lice i drugčiju kosu. U ostalom, kad to nebi bio nosioc, gdje bi onda bio četvrti nosioc, kad i sam Bulić veli, da četvorica nose tielo sv. biskupa? U slici neima nikakve druge osobe u blizini nosila, o kojoj bi se moglo pomisliti, da je četvrti nosioc.

Bulić veli, da je za nosilima papa sa „*tiara*“ iliti *regnum* u najstarijem nam poznatom obliku“, dočim Dudik, da ima mjesto *regnum* ili tiare starinsku šiljastu ka, u, *pileus*. Tiara je uvedena tek početkom XIV. vieka, a *mitra turbinata cum corona* veli Dudik, da je već upo-

¹ Wilhelm Lübke, Grundriss der Kunstgeschichte. sv. I. str. 271 i Schnaase op. cit. sv. III. str. 200—201.

trebljena bila pri krunjenju pape Adrijana IV god. 1054, pa mu to da pače služi dokazom, da je slika napravljena prije toga doba, a ne kako dokazuje Bulić pri svršetku XI ili početkom XII vieka. Nije dakle papi na glavi *tiara*, ni *regnum*, već *pileus*, to jest kapa bez krune. Bulić nastavlja opis ovako: „*Pred papom djakon nosi križ nasadjen na dugom štapu, za njim drugi nosi mu štap*“. Dudik veli ništa o tome, ali se na slici vidi, da djakon nenosi križ *pred* papom, već *iza* njega. U redu s papom jesu, kako i sam Bulić piše, „*dva svećenika ili biskupa bradata*“. Oni su tako blizu pape, da niko nemože da bude među njima, a tako neima nikoga ni *pred* njima, jer oni dolaze odmah *iza* nosila. Među ramenima pape i lievoga biskupa vidjeti je glavu i komad grudi djakona, koji nosi križ; on je dakle zaisto *iza* njih. Po Bulićevu kazivanju rek bi, da je i drugi djakon *izpred* pape, što nije. Drugi djakon nosi biskupski štap (*pedum episcopale*), ali to nije papin, jer je na slici još i treći djakon, koji nosi drugi pedum drugog biskupa Bulić nije zar opazio tog drugog štapa, pa ga i nespominje, kao što nespominje ni tri *labara*: papin, nošen među dva biskupska štapa, a dva biskupova *iza* njega.

Bulić piše, da povorku čeka papa na oltaru, a Dudik, da je to Sv. Kliment, kojim da slikar označuje crkvu Sv. Klimenta, dočim je s druge strane papom označio Vatikan. Ja rado pristajem uz Dudikovo mnenje, a tim radje, što mi se začudno čini, da bi umjetnik na istoj predstavi slikao bez potrebe istoga papu na dva različita posla.

U nadpisu pod tom slikom izostavlja Bulić rieč DIVINIS, a dodaje istu u čitanju nadpisa, dočim je ta rieč na slici napisana bez pokraćenja; ali je lahko da to zavisi od tiska.

Ako je slika, kako dokazuje Dudik, postala prije god. 1054. onda slikar pišući pod njom, da je tielo svečevo prenešeno za pape Nikole I mješte Adrijana II., nije u toj pogreški sliedio povjestničare iz XII vieka. kako piše Bulić, već se tomu anakronizmu netreba čuditi, kao stvari običnoj u legendama, kao što opaža Dudik.

Još je Bulić u tom opisu zaboravio kazati, da ona dva akolita sa kadionicima nose još, prednji u lievoj a stražnji u desnoj ruci, knjigu Jevangjelja.

Drugi nadpis izpod te slike nije odmah izpod prvoga, kako bi se moglo misliti po Bulićevim riečima: „*Pod nadpisom gorinavedenim*“ itd., već je među obadva nadpisa, kako i Dudik veli, dobro stilizovan ures sa cviećem.

Bulić veli, da bi *Maria Macellaria*, koja je dala napraviti tu sliku, imala biti suvremena Mariji ženi *Bena de Rapiza*, koji je učinio napraviti drugu sliku, o kojoj će niže biti govora. To svoje mnjenje podupire na razloge, da su na obima slikama slova istog oblika, da jim zavjetni nadpisi svršuju istim slovima i da su istog stila, ako ne i istog slikara. Niesam vidio slika u izvorniku, te nemogu odrješito da sudim o slogu samo na temelju Dudikovih ilustracija. Vidim ipak, da je na Benovoj slici otar u tačnijoj perspektivi naran nego li su nosila na slici Marije Macellaria, a opet su na Benovoj uz glavne osobe napisana dotična imena, i ime grada, gdje se čin sbiva, da nebude sumnje u tumačenju, dočim neima toga na

Marijinoj. Otud mi se poradja sumnja, dali su slike zbilja jednog te istog vremena; pa i sve da jesu od jednog te istog slikara, kako Dudik veli da jesu, onda bi slika prenosa Sv. Ćirila bila iz slikarevih mladjih, a Benova, kao savršeniija, iz starijih mu godina. I to dolazi dakle u prilog Dudikovu mišljenju, da je slika prenosa Sv. Ćirila od prije 1054 godine. Neznam pak, kako to Bulić može misliti, da je ona od konca XI ili od početka XII vieka, kad je Robert Wiskard do temelja porušio staru baziliku još god. 1084. — Dudik piše još, da je Maria Macellarija ista Benova žena Marija, nije dakle druga njezina suvremenica. Kad bi to dokazano bilo, moglo bi se pomisliti, da je Marija dala napraviti sliku o prenosu još prije nego li se udala za Bena, pošto u njoj neima o njemu spomena, a to bi dolazilo u prilog mojem gori izrečenom mnenju.

U mnenju o prvoj slici na desnu groba našastoj u presbyteriumu podzemne bazilike sasvim se razilaze Bulić i Dudik. Bulić veli da je tu *biskup* „gdje krsti čovjeka“. dočim Dudik veli, da je *nadbiskup*, jer da ima *nadbiskupski pallium*. Slažući se sa De Rossiem Bulić piše, da je to „*S. Ćiril, koji krsti Slavene*“, dočim Dudik nahodi u njemu Sv. Metoda. Dudik veli još, da je taj *nadbiskup* kalugjerski postrizen, a to se vidi i na njegovoj ilustraciji. Zna se, da je Metod bio kalugjer Olimpijskog i Polihronskog manastiera, a Ćiril nije, pa je tim dovoljno dokazano, da je na slici ne Sv. Ćiril već S. Metod. Iza toga piše Bulić, da je to mnenje „*potvrđeno drugom slikom istoga stila, koja pokraj prve bi našasta*“. „Ona“ da „*predstavlja nekog velikaša kneza ili kralja, koji pruženom rukom daje zapovjedi jednoj ili više osobam stojećim pred njim nu nogam, i koje su na žalost malne sasviem uništene*“. Ova druga slika istog sloga potvrđuje mnenje, da se radi o našoj svetoj braći, a ne o drugim svecima, ali ne da je na prvoj Sv. Ćiril. Bulić nagadja, da bi taj kralj ili knez mogao biti Rastislav knez moravski, ili Mihail kralj bugarski, ili sam car Mihajl; dočim Dudik, po prijestolju i velikom ornatu, bez oklievanja kaže, da je car Mihajl, čemu i je lašnje povjerovati. Dudik veli, a tako se razumi i po slici, da je jedna osoba pred carem *klečeća*, a za njom dvie, da su na nogama, kao da idu; niesu dakle sve na nogama, kako piše Bulić, niti jim je broj neopredieljen, već se vidi, da su *tri*. Oko glave klečeće osobe razabire se kotur svetinje, a na njoj da je svečano oblačena, česa Bulić nenapominje kao Dudik. Iza sveca okomito napisana razabiru se slova Ω CIRILL, to jest *Agios Cirillos*, Sveti Ćiril. I Dudik priznaje, da je slika veoma oštećena. Navodeć taj nadpis Bulić je izostavio drugo L. On nenapominje ni tri slova A L M. što se nahode izpod te slike, a Dudik jih navodi.

Fr. Radić.

(Sliedi konac).

D o p i s i.

1. Otočac, dne 10 srpnja 1886. — Veleučeni gospodine! Uslied Vašega cijenjenoga lista od 26. svibnja t. g. podao sam se na izkapanje starina u Prozoru i to prigodom molbenih dana dne 31. svibnja i 1. i 2. lipnja

1. g. Dao sam kopati sporazumno s udovom Markovićkom na njenom zemljištu, dakle na istom komadu, na kojem je kopao pokojni Marko i to na južnom okrajku.

Poslie pako, i to dne 15. 16. i 17. ist. mj. dakako u dogovoru samnom, kopala je sama udova, samo što bih ja po poldne poslie škole tamo otišao i izkopane stvari popisao i primio. Dulje od ovo šest dana kopati nisam htjeo, pošto sam na licu mjesta biti nemogu, i tako izkapanje nadgledavati. Uspjeh izkapanja za to vrijeme bio je sljedeći:

Prvi dan nadjosmo mnogo grobova, nu većinom bez predmeta; samo u dva groba nadjeno je nekoliko, koje Vam šaljem u zamotu pod A. Kostiju dakako bilo je mnogo, nu većinom zdrobljenih.

Drugi dan nadjosmo na dupao grob i to u dubljini do 2 metra. Jedan je grob bio nad drugim; nu je okostnica gornjega bila okrenuta glavom pram istoku, a donjega pram zapadu. Predmeti, koje u oba groba nadjosmo, jednaki su, pa zato ih i zamotah skupa. Prozračno zrnje, što ga u tih grobovih bi rek na vratu nadjosmo, bilo je u zemlji skoro sa svim mehko, te je kašnje na zraku otvrdlo. Na gornjem grobu bilo je kamenje jako krupno, dočim na donjem mnogo sitnije. Medju oba pako bio je do 0·2 mtr. visok sloj ilovače. Kostii su u oba bile sasna iztrunule, i samo su zubi nadjeni zdravi, od kojih Vam nekoliko na uvid šaljem. Predmeti tuj nadjeni, nalaze se u zamotu pod B.

Treći dan nadjosmo opet na više grobova, nu sa malo nakita, jer su tuj valjda s malom razlikom sve sami mužkarci zakopani bili. Jednu lubanju nadjenu taj dan, šaljem Vam prem oštećenu, jer je na njoj bilo mnogo kamenja. Ostali predmeti, koji su taj dan nadjeni, nalaze se u zamotu pod C.

Četvrti dan — i ostale — kopala je udova Markovićka bez mene. Taj dan nadjoše takodjer dva groba, a u jednom veliku brončanu spoju, i to kazaše mi kazaše na trbuhu. A pošto se na njoj vide komadi kože, bi rek, da je ta spoja bila na pojasu.

Nadjen je tuj takodjer na desnu stran i brončani kotačić, nalik na prsten. U drugom grobu nadjoše samo dvie mjedene i jednu prebijenu željeznu spoju, a osim ovoga više ništa, prem su kopali do blizu 3 metra duboko. Predmeti nadjeni taj dan, nalaze se u zamotu pod D.

Peti dan bio je mnogo sretniji, jer taj dan nadjoše tri groba, a u njim, osim navadnoga nakita, tri sasna nova predmeta, koja se do sada u Vitlu ne nadjoše, i to sva tri više glave do 1 decimetar daleko. U jednom grobu nadjoše ptićicu, sasna dobro sačuvatu, u drugom ribicu, a u trećem guštericu ili psića, nu žalibože oba potonja predmeta nešto oštećena. Svi ti predmeti, a od svakoga groba napose, nalaze se u zamotu pod E.

Šesti dan nadjeno je raznih, nu običnih stvari, koje se nalaze u zamotu pod F. i netrebaju točnijeg opisa.

Kroz sve to vrijeme ne nadjosmo niti sgarišta, niti žara; zemlja je obična ilovača i što niže, to mnogo tvrdja. Izvanredna dakle ne nadjosmo ništa, osim na jednom grobu 3 do 4 cm. debeo sloj crnice, na kojoj je bilo utisnuto sijaset brončani kotačića. Po svoj prilici biti će to sagnjila diska, kao pokrov od groba. U jednom zamotku naći ćete komadić toga i mnogo tih kotačića.

Konačno eto u posebnom zamotu i predmeta, što mi ih je uručio major Ditz, valjda uslied naloga kot. oblasti, da ih odpremim narodnom muzeju. Prem neznam, jesu li to predmeti sbilja iz Vitla ili ne, ja Vam ih dostavljam, kako sam ih i od njega primio. Valjane predmete zadržao je rečeni gospodin u svoje svrhe.

Napokon dostavljam Vam 1 komad sreberni i 3 komada bakrena novaca, što ih je našao neki seljak u Vitlu.

Matija Kolak, grad. učitelj, muz. povjerenik.

U Korčuli, dne 5. studenoga 1886. ¹ Veleučeni Gospodine! Na Golubincu ² je (daleko sat hoda od Zavale, a put istoka) *Ravno greblje* ili *Mili*. Tu je sljedeći spomenik:

1. Stećak. U vrhu je širi, a naokolo je zarubljen granjem. Na nogama su stećka dvije životinje, te su u položaju, baš kao da idje jedna za drugom. S prednje je strane kolo od desetoro čeljadi, t. j. od sedam muškijeh i tri ženske. Na glavi je stećka jelen, te je okrenut put zapada.

S gornje se strane nevide simbolički znakovi, kaonuti što je spomenik prevaljen. Navrh spomenika je štit, a za štitom mač. Tu je još na štećku životinja zavrčana repa, a okrenuta put sjevera. Ostalo se nepozna, kaonuti što je lišaj pokvario štećak.

Stećak je u obće slabo ukresan. Ovdje je na *Ravnomu Greblju* u sve desetak spomenika, ali su svi bez znakova i slabo izradjeni, a na jednomu je samo udaren krstić. — Tu je predhistorička gomila, a na njoj je navaljena ploča. Niže greblja je još jedna, ali malena predhistorička gomila.

Iz *Golubinca* do *Belenića* je više od sata hoda, a tu je kod samoga sela *Ilijno brdo*, te je na njemu crkva i starobosansko greblje.

¹ Pročitao sam opazke našega veleučenoga gosp. Dr. Ivana Črncića o *zavalskomu pečatu*, (V. *Viestnik* 1886 br. 2. str. 36 i br. 4. str. 114), te sam u velike zahvalan vrlomu Dr. Ivanu, da se je dostojao, da me u stvari naputi, kaonuti, što je on na daleko poznat za vještaka u tumačenju našijeh listina itd. — *Opeta mu* u velike blagodarim, a u isto doba ga molim, da mi i unaprijeda bude ua ruci u ovome mučnome poslu, biva svjetom i djelom!

Ovom se sgodom usudjujem, a da umiljato napomenem, da još nijesam nikada našao na starobosanskijem spomenicima (stećcima) u Herceg-Bosni **т**, nego vazda **т**, a češće sam nalazio, da svršuje rieč i bez *tan-koga* (dakako, to je pogreška) i *veloga jer*; pa sam baš s toga (ako i pogrešno) ono uzeo za *želo* (ѣ).

Što se tiče genitiva u one tri skraćenice **ИР(ТСКЛ)Т(И)ИТ У(ИИСКЛ)?** **Б(ОГОРО)Д(И)ЦА**, ono bi nas navelo, a da se posumlja, da je *zavalski pečat* kašnje patvorenje kaonuti što su starobosanski spomenici u Herceg-Bosni pisani čistijem jezikom, baš bez pritruhe. Riječ **МОНАСТИРА** mogla bi se možda pročitati **МОНАСТИРА**, kaonuti što je ono **н** svezano u svrhu sa vokalom, te se dobro nerazaznaje jeli **о** ili **а**; a u Herceg-Bosni običnija je riječ **МОНАСТОРЬ**.

² V. *Viestnik* 1886 str. 121.

Počimljem, a da opišem spomenutu nekropolu s istočne strane:

1. Krst. Bio je oklačen, te se znakovi nerazaznavaju.
2. Ploča. Zarubljena je velikijem granjem. U vrh ploče je jabuka, pa pet ovelikijeh ruža, biva jedna navrh ploče, druga u srijedi, treća niže nje, pa tako četvrta i peta, biva jedna izpod druge. — Uz ploču je, s lijeve strane, kao vuk, te nasrće na čovjeka, a čovjek zadio strielu za tetivu, pa gadja (put zapada) na onu zvijer. Tu je i medjed, te je raširio ralje, pa hoće, da izmrevari onoga čovjeka, al uz to iza zvijeri pomolilo se muško čeljade, te će toljagom na medjeda. — Na nogama se je spomenika ložila vatra uz ploču, te se ništa nerazaznaje od čadje. S gornje strane ploča zavaljena u zemlju, a tako i na glavi, te se nemogu vidjeti simbolički znakovi.
3. Stećak poput ploče, a na njemu krst †
4. Stećak. S gornje mu je strane kolo od sedmero čeljadi, t. j. četiri muška i tri ženske. Ostale su strane zavaljene, a stećak je uz to zarasô u lišaju, te se nista nerazpoznaje.
5. Ploča. Na njoj je mitička životinja duga, zavinu'a repa, te je razjazila žvalo kao vuk. Okrenuta je put juga, a ispod nje, s naopaka, koprcaju se dvije životinje, te su poput ptica.
6. Ploča. Na njoj su dva čovjeka jedan prama drugomu, a to baš kao, da će jedan drugomu dati šaku ruke. Onaj se je s lijeve strane podbočio.
7. Ploča. Ogromna je, a na njoj je velik krst ✕.
8. Stećak poput ploče. Na plohi je sve liepo urešeno velikijem granjem, a naokolo je krasno lišće djeteline. Na vrhu mu je velika ruža, a ispod nje dobar vijenac. S lijeve je strane četveronožna životinja, a poviše nje druga napršena. — Ostalo se neraznaje od lišaja.
9. Stećak. Zarubljen je naokolo granjem.
10. Stećak. Na njemu je krst ✕, a ispod njega kupa. Slabo je ukresan.
11. Stećak. Na njemu je nadpis, biva to je spomenik *Vida Čurčića* od god. 7183 = 1675. Stećak je bez znakova, te se ni sva pisnena nepoznadu, kaonuti što je lišaj na kamenu.

U ovomu je greblju u sve, po prilici, do trideset spomenika.

Ilijna crkva je sgradjena velikijem babanima, te rek bi, da su u nju navaljivani isti stećci s onoga greblja. Na jednomu je sljedeći krst (gotovo poput *dekusis-a*). ✕ Pod *Kijevijem Dolom* (selom) su na Rudini do dvije starobosanske ploče bez znakova, te su navaljene na predhistoričku gomilu.

Kod *Kijevdola* su dvije predhist. gomile, a jedna na gori *Gracu*. Kažuju seljaci, da se vidja na gori *Gracu* ukržaka posudja.

Ove sam godine primio nekoliko listova iz Herceg-Bosne od prijatelja, a uz to i starobosanskih nadpisa s dotičnijem opisom stećka, te i drugijeh spomenika što se nalaze na tome mjestu. Po mogućnosti ću sve te nadpise po redu objelodaniti, a kazat ću zahvalno ime sabirača, te do dati i njegov opis, pa sve što se tiče spomenika.

Od najmarljivijeh prijatelja mi u Bosni slobodno je g. *Tomo Dragičević* iz Zabrdja kod Bjeline, vrlo član našega društva. Od njega sam primio nekoliko dopisa, pa ću eto crpiti što je za našu stvar, a i nad-

pise ću lagano priobćiti. Evo dopisa g. Tome Dragičevića: — „Nalazi se jedan starobosanski spomenik kod *Peljarskog groblja* (Peljane spadaju pod javtu Pribojsku) na jednom brdu, na medji *Tobutskoj* i *Peljarskoj*, a to je kotar *Zvornički*, okružje doljno-Tuzlansko. — Spomenik izgleda poput sanduka sa sva četiri kraja, te je otesat ravno na *ćošeta*. Dug je m. 1,60; debeo m. 0,60; šir. m. 0,80. Nadpis je oko stećka, biva sa sjevera je u dvije crte, do zapada, na čelu, u pet crta, na strani, do juga, u pet crta. Na čelu se počimlje čitati od sjevera k jugu, a do juga, na strani, uzduž, biva od zapada k istoku¹. Spomenik je od pužnjaša. Narod priča o tomu groblju i spomenicima, da su se tu prije sastali svatovi, pa se *izboli* radi djevojke, te se okamenili, a od toga i selo nosi ime *Priboj*. Drugi opeta vele, da su to **neke biljege** od zakopatijeh novaca, te da su tu u blizini više puta vidjeli vatru gdje gori, pa svijet i kopa i traži tijeh prokletijeh para, al samo pod spomenikom nalazi ostanaka kostijū, te po njima sudi, da su to prije bili nekakvi izvanredno golemi ljudi. Kaže Stefo Bijelić Tobučanin (osamdeset mu je godina): ta kako bi tako golem kamen danas ćoek dovukao na tako brdo? A oni ga prije uzmi pod *pazuho* i nosi. — Opisani spomenik leži dužinom od istoka k zapadu, baš nasred puta. Od istoka je njiva Boje Stjepanovića iz Peljava, a na zapadu njiva Stanoje Simanića. Put juga je odaljeno za koje ćetrdeset koraka ploća, a na njoj je sa zapadne strane krst. K sjeveru, šest koraka odaljeno, leži jedan spomenik, a k jugu dva koraka drugi spomenik, te su obadva istoga oblika i po prilici velićine, al na njima nema nadpisa. K sjeveru na sedamdeset i pet koraka je šest *mramorova* (tako u Bosni zove narod stećke), biva tri leže u obliku sanduka, a tri stoje isto u obliku sanduka, t. j. otesati su na četiri *ćoška*. Na jednomu je nadpis², pa evo mu opisa: Spomenik leži dužinom od istoka k zapadu. Samo mu se vidjelo jedno *ćošje*, a kad ga se odkopalo, izgleda poput sanduka. Ona strana, na kojoj leži, ozdo je napisana, ona do juga, a to onaj kraj do istoka, pa je po tomu suditi, da je kamen stao uzpravce, te se je prevalio ka istoku. Dug je m. 2,30, debeo m. 0,40, širok m. 0,60, a u zapadnjemu je kraju malo uži. Spomenik je od *ljutca* (vodenićkog kamena). Od ovoga spomenika k zapadu na pet koraka je drugi spomenik, a šest koraka k sjevero-zapadu isto spomenik uzpravo usadjen i otesan na četiri *ćošje*. K jugu zapadu su na šest koraka tri spomenika bez nadpisa, al jih se prije spomenulo. K sjevero-istoku na sto koraka je sadašnje Peljavsko groblje. Ovuda ima na mjestima po sto spomenika „*mramorova*“ na jednomu mjestu, al na njima nema nadpisa. Njeki je seljak iz Tutujevea otišao, da kopa izpod jedne ploće, te je oko nje bilo i cigala. Tu je iskopao bakren krstić, a na njemu pet slika, te je po svojoj prilici to starobosansko djelo. Krstić je unutra šupalj, te je bio slobodno za nešto prikopćan, kaonuti što ima ušice sa dvije rupice uvrh krsta i podno krsta. Do sgodi će ga se i urezati, a na ogled uće-

¹ Ovo je spomenik (mramor) *Dragoja Junotića Tupkovića plemenitoga Seibnićanina*

² Ovdje leži *Brat Mijo Branković Bolerudo unuk*.

njacima, al za sada mi je spomenuti, da je Isukrst u dolami“. — G. Tomo Dragičević nadodaje u drugomu pismu i ovo: „Nek Vam je i to na znanje, da u ovijem krajevima ima većijem brojem takijeh spomenika (t. j. starobosanskih, kao što jih je opisao g. Dragičević), te jih ima i pisanijeh, al se pismena nemogu no dielom čitati, kaonuti što jih je lišaj pokvario, al ima jih što se mogu i sasvijem pročitati. Na nekomu je zvijezda, polumjesec, posjeklica, krst itd.“ Evo sam za sada ovo erpio iz dopisa gosp. Tome Dragičevića, te mi je nadodati: Mnogi se ugledali u njegovu marljivost! — Preporučam Vam i ove ertice, jer se kaže: Sama ruka, mrtvoj drugu! — Vaš osobiti štovatelj
 Vid Vuletić-Vukasović.

Razne viesti.

Vis. kr. zem. Vlada (odjel za bogoštovje i nastavu) svojim štov. dopisom od 16 rujna 1886 br. 5738 blagoizvolila je milostivo ustupiti bezplatno hrv. arkeol. Društvu 160 otisaka znanstvenoga muzealnoga kataloga, što ga o zemaljskom trošku izdaje ravnateljstvo arkeol. odjela nar. muzeja, u tu svrhu, da timi otisci nadieli inostrana društva, s kojimi stoji u svezi putem zamjene, zatim svoje počastne i utemeljiteljne društvene članove. Na toli veledušnom i znamenitom daru Visoke Vlade hrvatsko arkeološko Društvo najtoplije i najpokornije se zahvaljuje.

Kamenita teža oblata sa željeznim uhom. *Groblje od žara.* — Slična guskinu jajetu, dosta ugladjena teža, i sa željeznom ušicom na jednom vrhu. Takovih ima dosta po n.ših briegovih navlastito u Zagorju, ali bez ušice, te potiču iz kamene dobe. Vjerojatno, da je i ova iz one dobe, no kašnje ušicom providjena. Ovo je dar velečast. g. Fr. Papića župnika u Samarici, koj nam o nje otkriću piše ovako: Dne 24 srpnja t. g. orala su braća Mato i Vido Vugrić iz Samarice na svojoj oranici *Vapnenica* zvanj, udaljenoj $\frac{1}{4}$ ure od sela, te su odorala težu, koju vam po g. Andr. Smalcelju filosofu prepošiljam. Kada je i kako ta teža tamo dospjela, nije moći nagadjati . . . Na polju *Tišćani*, koje se već ponešto u Garjevici nalazi, odorali su ljudi prije nego sam ja ovamo došao, više raznih posuda, ali je sve propalo, jer nije bilo nikoga, koji bi se za te starine pobrinuo“.

Nalazak predmeta iz bronzene dobe. — Obaviešćuje nas gosp. Jakov Bobinac, učitelj u Cigleniku (Oriovac), da je pred dvie godine neki težak, kopajuć u vinogradu g. Stjep. Batinića mlinara na Orljavi uz Ciglenik naišao na hrpu bronzanih predmeta, „ali da je sitnije stvari porazbacao i pogubio. „G. Bobincu podje za rukom spasiti tu ne davno tri narukvice i jednu otku, sve odkupljeno od istoga težaka. Jednu od tih narukvica pokloni on g. Jurincu gimn. prof. u Varaždinu, a ostale dvie i otku veledušno pokloni nar. arkeol. muzeju. Gosp. Jurinac, koj nam pokaza onu narukvicu, obeća, da će ju do mala istomu muzeju u dar pri-

kazati Gosp. Bobinac primećuje i to: „Ovim dvim narukvicam bili su krajevi sastavljeni, ali ih je taj težak, nabijajući na ornice raztegao. Na ornical ih je već dvie godine držao“. *Beata simplicitas.*

Predhist. mogila iznad Ozlja. — God. 1884 dočim je muz. ravnatelj kopao u Trešćeroveu na imanju g. Jordana nedaleko Karlova predhist. groblje od žara (V. Viestnik 1885 str. 66) doču od radnika, da se isto takovo groblje nalazi iznad Ozlja na zemlji, koju obradjuje g. Jalić umir. nadšumar u gradu Ozlju. G. Jalić ne samo stavi na raspolaganje ravnatelja svoje zemljište, dali mu veledušno pruži svu moguću pripomoć, da iztraživanje što točnije i brže obavi, na čem mu najtoplija hvala. Izkapanjem, koje se proš. rujna obavilo, i u kom je viešto i marljivo sudjelovao Jalićev sin vrli pomorski inžinir u Poli, tada na dopustu u Ozlju, dokazalo se je, da se nije radilo o groblju od žara, nego o ogromnoj predhist. mogili, koja je sadržavala mnogoljetno grobište jedne ondje naokolo u ono doba nastanjene zadruge ili koljena. Mogila bila se vremenom malo po malo odvalila i snížila, pošto je ležala na povisokoj kosi medju dvie doline, a skroz nju se kašnje i prokrčio bio put za prolaz iz jedne u drugu dolinu. Toga radi mal ne svi grobovi nalazahu se već davno raztreseni, izrovani ili razneseni. U naokrug po prilici od 50 kvadratnih metara, što je mogila zauzimala, našlo se je sjaset zemljenih posuda (lonaca i zdjela raznog oblika) na mjestu, no sve u komade, ili na pola, ili tako zgnječeno, da se nije moglo uz svu pomnju ni jedne ciele izkopati i spasiti. Ali dočim se u Trešćeroveu njeke spasile a nikakav drugi predmet pomolio, da nam točno opredieli doba onoga grobišta; ovdje su se na suproč uz nestašicu cielih posuda pomolili predmeti, koji nam jasno pokazuju doba ove mogile. Našlo se naime iz bakra: — rukobran od debele žice, sada od devet zavojenih okruga te komadi od drugih osam, tako da srednji je najdeblji, a okrajni su najtanji, s promjenom od 6 centim.; — fibula na krugiće stremenom i jeglom odbitim, na poluokrug. duga 6 centim.; — kapica, po sriedi iznutra sa ušicom a izvana sa bočkom, kakovih se mnogo našlo u Prozoru; — okrugić, na kom tri bočine na trokut, vjerojatno glava kosne bodače; — nekoliko kolobarića od veružice; — tri odlomka uzliebite žice; — dvie žice sa glavicom na kraju, valjda kosne bodače; — jedna uvijena pantljika; — tanka žica sa komadom okisanog željeza; — dva odlomka narukvice iz željeza jako okisana; — četiri okrugića od staklene tvari, dva žuta, jedan zelen a jedan modar, vjerojatno od niza; — osam agršaka (fusajuoli) zemljenih, od kojih tri na dvostruki čunj, a pet s jedne strane oblihl a s druge plosnatih i izdubenih, svi pako probušeni; — te napokon više komada raznovrstnih lonaca. Ovo bi nam kazalo, da mogila Ozaljska spada na prvo željezno doba.

Odkriće zlatnih novaca. — Evica Matijašević, djevojka od 15 godina, pašuč 2 srpnja 1885 svoje stado u šumi *Jarki* blizu Maloga Pogarka obćine *Sokolovac*, slučajno razbi grljanak kamenite štuće, koj je van virio izpod jednog bukvića, te opazi zlatne novce, koji su iz štuće padali. Nevjerujući svojim očima, stade prizivati sviet. Na njezin glas doleti namah Joso Popović, koj je tu u blizini svoje stado pasao, izvadi štucu, pobia novce, nješto ustupi Evici, a prisvojivši si ostalo, ode. Koliko

je zl. novaca u štuci bilo, nije moguće točno opredjeliti. Po izvještaju Kopriv. podžupanije valjda jih bjaše na hiljade. U koliko se zna, deset dana kašnje Simo Lazarović kupio je u Jose Popovića 100 komada po tri for. (javna i očita prevara), a u isto doba isti Joso pokazivao je još 10 kom.; Evica Matijašević prodavala je igumanu Tihonu Dzebiću 10 kom., a pokazivala još druga dva, a njezin otac Stevo još jedan; dočim u Zagrebu bjaše tada na prodaju u trgovca Weisa hrpa od preko 100 kom., a malo kašnje kupovao je nar. muzej u Pešti 100 kom. od istoga nalazka. Tada se i po Zagrebu glasalo, da su se u Križevcih i u Koprivnici s prva javno prodavali i po nekoliko novčića, a iz služ. izvještaja zna se za stalno, da su se u Sokolovcu javno i slobodno prodavali, i da jih bilo u sama ondješnjeg načelnika ne malo. Svi su dukati zlatni ugarski. Vidili smo samo tri, jedan kralja Sigismunda i dva kralja Matijaša raznoga kova. Zemljište, na kom su nadjeni oti novci vlastništvo je porezue občine *Botinovec*, kojoj je po zakonu pripadala polovica cieloga blaga. Zadnja vladina naredba od 25 stud. 1880 br. 3302, koja se nalazi tiskana na uvjku broja 1 *Viestnika* od g. 1881, razaslana na sve podžupanije te dotične občine i grads. poglavarstva, nalaže jim izrično „*da u buduće strogo nad tim bdiju, da se nadjene starine na kupu držje i nerazdadu, prodadu ili unište prije, nego stigne naredba kr. zemaljske Vlade na izvještje, koje se ima u takovom slučaju odmah ovamo podnijeti*“. A što su u ovom poslu učinile občina u Sokolovcu i sama podžupanija? Vidi se to najbolje, da što je težje premučamo, već iz gori opisanoga. I ovo nije prvi slučaj, gdje je nehajnost podčinjenih organa osujetila najplemenitije vladine namjere!

Odkriće srebrnih novaca iz novijeg doba. — Matija Mesic iz Podsuseda, nadcestar, dne 27 lipnja t g. polazeć iz Podsuseda u Bistru, primi od Jura Lackovića težaka iz Ivanca tri novca srebrna, koje ovaj nadje malo prije na občinskom pašnjak Ivanca blizu ceste (kod kilom. $17\frac{1}{5}$ — 18). Mesic, sluteć na blago, dade umah kopati, gdje bjahu oni novci nadjeni. i na kratko eto na vidjelo trule tikvice sa 816 komada malenih srebrnih novaca. Sve to on preda zagrebačkoj podžupaniji, da se prosudi i nagrada odmjeri. Težina iznosi ukupno 514 gram. Smješa je veoma loša, a numismatička vrijednost skoro nikakova. Novci stoje ovako: od Matije II. kao ugar. kralja, 40 kom. — od Ferdinanda II. kao ugar. kralja, 13 kom. — od Ferdinanda III. kao rim. cara 1 kom., a kao ugar. kralja, 4 kom. — od Leopolda I. kao rim. cara, 36 kom., a kao ugar. kralja, 412 kom. — od Josipa I. kao rim. cara, 28 kom., a kao ugar. kralja, 23 kom. — od Karla VI. kao rim. cara, 7 kom., a kao ugar. kralja, 4 kom. — od Ferd. Karla Tirol. Kneza, 1 kom. — od šlezkog vojvode, 3 kom. — od Roberta biskupa Solnogradskoga, 1 kom. — od Karla Olmuckoga biskupa, 1 kom. — od Sigmunda III Poljskoga kralja, 9 kom. — dubrovačkih slabo otiskanih, 212 kom. — nečitljivih nemačkih, 18 kom. — Svi ti novci spadaju dakle na XVII i XVIII stoljeće, a najmladji je od g. 1718 (poltura ugarska Karla VI).

Pečat s Otoka Hvara (Dalmacija). CONGREGATIONIS * DALMATIAE. Pečat je šir. m. 0 0045; vis. m. 0,0055.

Oko pečata je krasan vienc, a nadpis je naokolo. U polju je bradat biskup (sprieda) u sveštenučkijem haljinama, biva u plaštu i pod mitrom. U desnici mu je biskupska palica, a u lijevoj crkva s turnjem. — Sad je pečat u g. Martina Majica u Spljetu (bivšega žandarškoga stražm-stra na Korčuli, te ga je nabavio u *Sučurcu* (na Hvaru), a ondje su ga našli (kako mi on каза) u nekakvijem zidinama. V. V. V.

Sredovječni pečat grada Korčule. — + SIGILVM COMVNIS
QVRZVIA (▲ v v v Čita se: + *Sigilum Comunis Curcule.*

Ovaj je pečat (promj. m. 0,051; deb. m. 0,006; tež. 91 gr.) dobro sačuvan kod g. Vice Dimitri na Korčuli. Urezan je na krupnoj ploči žute mjeđi. Nadpis je naokolo, a na pečatu su (u polju) gracki *bedeni*, za *bedenima* do tri kule, a na svakoj su kuli po tri oštra obruba kruništem (*merlatura*). Kula je po sriedi viša, a ispod nje su gracka vrata. Na vratima je u *stolci* (sjedalci) gracki barjaktar (gonfalonijer) Sv. Marko, a na glavi mu je ka istočna *tiara*, te je digao ruke u vis, po slovinskomu *adetu*, a da blagosivlje, moli u Boga pomoć, jali zahvaljuje na milosti. Osobitu je pozornost svrnuti na ovo uzdignuće ru' u, kaonuti što se to vidja osobito na našijem spomenicima. Sv. je Marko obrnut sprieda, a ispod *stoliče* (bez naslona) su dvije kruglje. Ispod *bedena*, a tako s desne i s lijeve strane, primičene su po dvije grančice poput *grafe*. Na *bedenima* je naznačeno i kamenje, al sasvijem prosto. S druge je strane ploče urezač pokušao, da ureže isti pečat, pa ga je, napola urezana, obatalio. Mogao bi biti sbrisani pečat, prvobitni, a onaj što postoji, onda bi bio kašnja imitacija; al ovo samo kažem, a da budem veoma strog u sudu. Pečat zasjeca u najstariju povjest, te nam spominje, kad se grad (*Korčula*) po sebi vladao.

Djelo je po sebi dosta slabo, te se može usporediti s drugijem slovinskijem spomenicima ili s vizantinskijem i mletačkijem novcima dobi propadanja, a samo su pismena i ona tri liližana (krina) na ovome pečatu prilično dobro urezana, te su ponešto bolja, nego na rečenijem spomenicima.

Ovaj bi pečat mogao spadati svršetk: XII. ili početku XIII. v., a to svakako prije dolaska mlečića *Marsilija Georgij* za korčulan, kneza. V. V. V.

Inscriptiones que in c. r. museo archeologico salonitano Spalati asservantur. Descripsit prof. Fr. Bulić director eiusdem musei. Spalati 1886. — Ovaj dragocieni sastavak slavnopoznatoga našega rodoljuba F. Bulića ravnatelja c. k. velike gimnazije i c. kr. solinsko-spljetskoga muzeja u Spljetu, ugledao je bieli svie: donkle u ovogodšnjem programu vel. gimnazije spljetske; ostalo će biti tiskano u istom programu za dođuću godinu, te će bez dvojbe otiskan biti i naposeb, pošto mu važnost daleko premašuje granice ovakove publikacije. U kratkom predgovoru označuje pisac stazu, kojom je udario u razredjenju onih nadpisa, i naslove raznih grana cieloga sastavka, naime: I. *Tituli Sacri* — II. *Domus Imperatoriae* — III. *Legatorum Aug. pr. pr. et Praesidum prov Dalm-tite* — IV. *Militares* — V. *Municipales* — VI. *De artibus et opificiis* — VII. *Sepulcrales* — VIII. *Varii* — IX. *Graeci* — X. *Christiani* — XI. *Inscriptiones, que in tegulis, lateribus etc. impressae vel*

insculptae inveniuntur — *Indices*. Od ovih diełova za sada je tiskano samo ono prvu šest. O ovom znamenitom djelu prošborit ćemo obširnije, kad bude sasvim gotovo.

Breviario ad uso della chiesa di Spalato già Salonitana. Venezia 1886. — Dobro poznati izražitelj mletačkih starina i čuvar grads. muzeja Koreroval u Mletcih g. Ant. Bartoldi opisuje u ovom svezku jedan veoma znameniti i velecieni časoslov na pergamini rabljen g. 1291 u prvostolnoj crkvi u Spljetu, i koj se sada čuva u pomenutom muzeju. Osobito se iztiče radi načina, kako je ustrojen, po jasnoći ako i drobnoga gotičkoga pisma, po dobrom sačuvanju i po miniaturah. koje ga obilno krase. Ovo su rjedkosti prve vrsti, tako da i u samih Mletcih ima jedva jedan samo dio časoslova iz XIII vieka, i taj lošiji od našega. Datum je nedvojbjen, pošto je slovima označen. U listu 33 odzada, gdje se tumači „*Tabula lune et pasce*“, pisano je „*anno millesimo dagesesimo nonogesimo primo*“. Nosio se o pojasu viseć. Ima sada 41 list, ali jih 5 manjka, a svaki je pregiban na 4 j dnake strane. G. Bertoldi priložio je snimak od jednoga lista i od tri kipa u eliotipiji i kalendar, kojim se služila onda spljetka crkva. Ono pako, što cienj. pisac kaže na koncu u jednoj bilježki, da je dužd Petar Orseol II, u što je 28 svib. 998 odplovio u Dalmaciju na pomoć Dalmatinaea, i dobio naslov *Dux Dalmatiae*, puka je izmišljotina, te kao mrlja na krasnoj slici.

La necropoli di s. Lucia presso Tolmino del Dr. Carlo Marchesetti. Scavi del 1884. Con 10 tavole litografiche. Trieste 1886. — U ovom svezku od 73 strane opisuje pisac obširno i znanstveno svoja predhist. izkapanja kod Sv. Lucije na Goričkom sustavno izvedena g. 1884. Ovo je djelce tako majstorski udešeno, da mu jedva para u ovoj struki. Predstavivši živu sliku položaja i svog rada, navadja nadjene predmete, koje oštroumno prosudjuje i sravniva sa sličnimi našastimi inudje, i u njih traži dokaze za narod, koj je onda obitavao one krajeve, a to su mu Venei, pleme ilirsko, koje je u grobištih oko Este, u Jurini i sve naokolo ostavilo plemenitih spomenika svoga bivanja, ovim sličnih.

Verzeichniss der Gegenstände, welche am 16. und darauffolgenden Tagen des Monates August I. J. aus der Schatzkammer der Agramer Metropolitan-Kirche in Agram, Kapitelplatz Nr. 4. I. Stock, um 9 Uhr — und 3 Uhr Nachmittag gegen Baarzahlung im Versteigerungswege verkauft werden. — Pod ovim naslovom slavni kaptol zagrebački obavjestio je obćinstvo, da će 16 kolovoza razprodavati javno na dražbi njeke predmete, koji potiču iz blagajnice zagrebačke prvostolne crkve. O toj razprodaji obavješćen bi ravnatelj arkeol. odjela nar. muzeja stoprv 14 kolov. i to privatnim putem u Berlinu, gdje se tada bavio proučavanjem onih muzeja, te se u nemoćnosti nalazio, da svoju pozornost obrati na ono, što se je 16 kolovoza imalo izvesti u Zagrebu. Prečast. kaptol nenadje za shodno, da u vrijeme obavjesti upravu arkeol. muzeja o toj prodaji, nebi li se našlo medju timi starinama i takovih, koje bi dobro došle njegovim sbirkam iz srednjega doba. Mal ne sve otišlo u tudjinu. Isto se tako dogodilo, kad su se onomlane i starine sv. Marka razprodale Dosta žalostno!